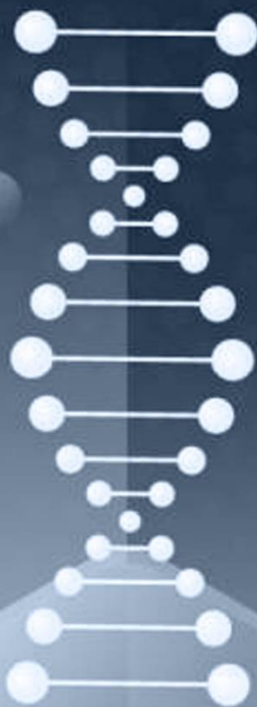

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 3, Issue 6 **2025**

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HOMEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 6

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№6 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2025-6>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belarusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: Xurshid Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

FILOLOGIYA

1. **Bekposhsha Ahmedova**
OGAHIYNING “GULSHANI DAVLAT” ASARI LEKSIKASIDAGI ARABIY SO‘ZLAR
TAHLILI.....7
2. **Nasirov Abdurahim Abdumutalipovich**
O‘ZBEKISTON – XITOIY HAMKORLIGIDA XITOIY TILINING ROLI VA AHAMIYATI.....13
3. **Marg‘uba Abdullayeva**
AFROSIYOB ANTROPONIMINING TAHLILI VA TALQINI.....18
4. **Raufjon Maxmudov, Bahram Abdusharipov**
INGLIZ LEKSIKASI VA O‘ZBEK TILINING SUBSTRAT BIRLIKLARI O‘RTASIDAGI
MUNOSABAT.....23
5. **Raufjon Maxmudov, Bekposhsha Ahmedova**
OGAHIYNING TARIXIY ASARLARI LEKSIKASIDA QO‘LLANGAN SO‘ZLARNING
BADIY-ESTETIK FUNKSIYALARI.....29
6. **Сайёра Самандарова**
ХОРИЖДА ТАҲСИЛ ОЛГАН ЖАДИД МАКТАБИ ЎҚУВЧИЛАРИ.....35

PEDAGOGIKA

1. **Чикалова Анна Вадимовна**
СТРУКТУРА БАЗОВОГО ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ 16-20 ЛЕТ В
ЛЕГКОАТЛЕТИЧЕСКОМ СЕМИБОРЬЕ.....43

TARIX

1. **Собиров Курбонбой**
ЎЗБЕКИСТОН ХУДУДИДА ТЕМИР ДАВРИ СУҒОРИЛИШ ТАРМОҚЛАРИ ТАРИХИГА
ДОИР БАЎЗИ БИР МУЛОҲАЗАЛАР.....50
2. **Atadjanova Dilnoza**
XIVA ME‘MORCHILIGI MEROSIDA YOG‘OCHGA ISHLOV BERISH AN‘ANALARI.....54
3. **Muborak Madrimovna Matyakubova**
XVIII–XIX ASRLARDA XIVA XONLIGI ADABIY MUHITIDA O‘ZBEK,
QORAQALPOQ VA TURKMAN SHOIRLARINING O‘RNI.....58
4. **Matnazarova Gulnoz Baxtiyorovna**
QUYI AMUDARYO REGIONIDA ENEOLIT VA BRONZA DAVRI MUNCHOQLARI
O‘RGANILISH SAHIFALARIGA DOIR BA‘ZI MULOHAZALAR.....63
5. **Эримматова Гулноза Азимбой қизи**
РОССИЯ ВА ХИВА ХОНЛИГИ БИЛАН САВДО АЛОҚАЛАРИ ТАРИХИГА
ОИД БАЎЗИ ЧИЗФИЛАР.....67

6. Абдалов Умидбек ХОРАЗМ ВОҲАСИДА ИЛК ЎРТА АСР АҲОЛИСИ ДАФН ИНШОАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ НАТИЖАЛАРИ.....	71
7. Babayazov Umidbek Pulatovich QADIMGI XORAZM VOHASIDA IQLIM O‘ZGARISHLARI VA DEHQONCHILIK MADANIYATINING SHAKLLANISHI.....	75
8. Собиров Курбонбой ҚУЙИ АМУДАРЁ ХУДУДИ ПАЛЕОГЕОГРАФИЯ ХОЛАТИ, ЎЗЛАШТИРИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ.....	79
9. Rajabova Dinora Shavkatovna QORAQALPOQLARNING XORAZM HUDUDIGA KO‘CHIB KELISHINING A.BOLTAYEV MATERIALLARIDA YORITILISHI.....	84
10. Разикова Дилором Кадыровна ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ЯПОНИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: КЛЮЧЕВЫЕ ЭТАПЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ.....	88
11. Adamova Farangizbonu Jamol kizi, Khalliyeva Gulnoz Iskandarovna THE CHARACTER ANALYSIS OF JACK IN THE NOVEL JACK RAYMOND.....	104

Atadjanova Dilnoza –

Urganch innovatsion universiteti,

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar va tillar” kafedrasi o‘qituvchisi

XIVA ME'MORCHILIGI MEROSIDA YOG'OCHGA ISHLOV BERISH AN'ANALARI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20641673>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Xiva shahri va uning atrofida asrlar davomida shakllangan yog'och o'ymakorlik an'alarini, uning rivojlanish bosqichlarini va zamonaviy davrda saqlanib qolish masalalarini yoritadi. Shuningdek, mazkur tadqiqot orqali bu noyob san'atning saqlanib qolishi va rivojlanish istiqbollari haqida xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Xorazm yog'och o'ymakorligi, Xiva ustalari, duradgorlik, naqqosh, yog'och o'ymakorligi, me'morchilik, islamiy naqsh, girih.

Атаджанова Дилноза –

Преподаватель кафедры «Социально-гуманитарные науки и языки»

Ургенчского инновационного университета

ТРАДИЦИИ ОБРАБОТКИ ДЕРЕВА В АРХИТЕКТУРНОМ НАСЛЕДИИ ХИВЫ

АННОТАЦИЯ

Данная статья освещает традиции резьбы по дереву, сформировавшиеся на протяжении веков в городе Хива и его окрестностях, этапы их развития и вопросы сохранения в современный период. В исследовании также приводятся выводы о перспективах сохранения и развития этого уникального искусства.

Ключевые слова: Хорезмская резьба по дереву, хивинские мастера, столярное дело, резчик, деревянная резьба, архитектура, исламийский орнамент, гирих.

Atadjanova Dilnoza –

Lecturer at Urganch Innovation University,

Department of “Social-Humanitarian Sciences and Languages”

TRADITIONS OF WOODWORKING IN THE ARCHITECTURAL HERITAGE OF KHIVA

ABSTRACT

This article explores the centuries-old traditions of wood carving in Khiva and its surrounding regions, examining their historical development and contemporary preservation challenges. The study presents key findings on safeguarding this unique art form and its potential for future revitalization.

Keywords: Khorezm wood carving, Khiva master craftsmen, woodworking, wood carver, architectural woodwork, Islamic arabesque (Islimi), geometric patterns (Girih).

KIRISH VA DOLZARBLIGI

Bugungi kunda o'zida milliy an'analarni mujassam qilgan Xiva Ichan qal'a muzey-qo'riqxonasi naqqoshlik, duradgorlik, chilangarlik, kulolchilik singari ko'plab hunar sohalarining ham saqlanib qolgan maskani sifatida ma'lum. Ayniqsa, duradgorlik hamda yog'och o'ymakorligi asrlar davomida sayqallanib, rivojlanib kelgan va bugungigacha Xiva me'moriy obidalari ko'rkiga ko'rk qo'shib kelmoqda. Ushbu memoriy obidalarda duradgorlik hamda yog'ochga ishlov berish an'alarini jamlagan.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI

Ko'rib chiqilayotgan masala bir qancha manbaviy asoslarga ega hisoblanadi. Naqqosh usta A.Boltayev tomonidan yozib qoldirilgan qaydlar Xiva Ichan qal'a muzey-qo'riqxonasida yog'ochga ishlov berish an'analari, mumtoz hunarmandchilikni davom qildirib kelayotgan mohir ustalar to'g'risida muhim ma'lumotlarni mujassam qilgan[5]. Shuningdek, D.Bobjonov hamda M.Abdurasulovlar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar natijasida ham yog'ochga ishlov berish va Ichan qal'a hududida joylashgan obidalar barpo qilinishi, shu bilan birga ularning keyingi tarixi haqida mufassal ma'lumotlar bayon qilingan[4]. Ichan qal'a muzey-qo'riqxonasi tarixi va boy merosiga doir ilmiy tadqiqotlari bilan tanilgan K.Xudoyberganov tomonidan ham Xiva memoriy obidalariga doir qimmatli hamda noyob ma'lumotlar taqdim qilinadi[10].

Tadqiqot jarayonida tarix faniga xos bo'lgan ilmiy metodlardan keng foydalanildi. Manbalarda keltirilgan ma'lumotlar chuqur qiyosiy tahlil qilindi, bunda turli manbalardagi ma'lumotlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar aniqlandi. Voqealar ularning tarixiy sharoit va kontekstida o'rganildi, bu esa tarixiylik prinsipiga amal qilishni ta'minladi. Xronologik ketma-ketlikka qat'iy rioya qilinib, barcha hodisalar ularning vaqt tartibida joylashtirildi. Manbalardagi ma'lumotlar tanqidiy nuqtai nazardan baholandi, ularning ishonchliligi va haqiqiyliigi tekshirildi. Olingan natijalar umumlashtirilib, tizimli xulosa chiqarildi. Bu yondashuv tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini ta'minladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'tgan asrda mustamlakachilik siyosati natijasida milly an'analarga jiddiy ziyon yetib, qadriyatlarimiz taqdiri xavf ostida qolgan bir vaziyatda mahalliy usta-hunarmandlar avloddan-avlodga o'tib kelayotgan mumtoz hunarmandchilik merosini saqlab qolishga erishgan. Naqsh chizuvchi usta hisoblanmish A.Boltayev yog'och o'ymakor ustalaridan Ota Polvonov, Abdulla Bobojonov, Safo Bogbekovlarning yog'och o'ymakorligi an'alarini davom qildirib kelayotgan o'ymakorlik maktablari haqida ma'lumot berilib, Ko'hna ark shiftlarini qayta ishlagan Vays usta va Atomas Shayxov haqida ham qayd qilib o'tgan[5, 8-9].

O'zbekiston me'moriy-dekorativ san'ati tadqiqotchilari B.N. Zasyppkin, N.M. Bachinskiylar Xorazm san'atida spiral shaklidagi dinamik va ifodali naqshlarning juda nozik chizilgan va ko'plab kesishuvchi, o'ralgan chiziqlardan iborat bo'lganligini ta'kidlaydilar. Xorazm xalq amaliy san'atida spiral naqshlardan foydalanish juda qadimiy ildizlarga ega. Qadimgi Xorazmning ayrim tarixiy yodgorliklarida (masalan, Tuproq qal'a saroyining III asrga oid xonalarida) uchraydigan bu naqshlar, o'rta asr me'moriy yodgorliklarida turli kombinatsiyalarda o'zgarib kelgan[9, 8].

Shuningdek, hunarmandchilik taraqqiyotida ustoz-shogird an'alarining o'zni alohida hisoblanadi. XIX asrning o'rtalarida Xorazmda amaliyot qilgan rus tadqiqotchisi A. Kunning yozishicha, ota vafotidan keyin hunar kasbining katta o'g'ilga meros qilib o'tishi maxsus marosim bilan bog'liq bo'lgan[7, 57]. Xiva shahrida o'tkazilgan bu an'anaviy marosimda quyidagi tartib qat'iy amalga oshirilgan: birinchidan, usta bilan shogird o'rtasida rozilik olinishi zarur bo'lgan; ikkinchidan, marosim yakunida shogird tomonidan ustozga chopon kiygizish marosimi o'tkazilgan; uchinchidan, ustaxona boshlig'iga ko'ylak tortiq qilish odati bo'lgan[6, 302].

Xorazm yog'och o'ymakorligi maktabi o'zining badiiy jihatdan nozik ishlovchiligi, rang-barang naqshlari va o'ziga xos uslubi bilan ajralib turadi. Bu maktab asarlarida islmiy va girih naqshlari ustunlik qilib, ularning murakkab katak-chiziqli kompozitsiyalari diqqatni tortadi.

Yog'och buyumlarda ko'pincha ishlab chiqarilgan sana, ustalarning ismlari (bosh harflari bilan), Qur'on suralari va oyatlari, payg'ambar hadislar, shuningdek, ajdodlarning hikmatli so'zlari aks etgan. Xorazm ustalarining ishlari nafisligi, naqshlarning boyligi va ularning ko'p qirraliligi bilan boshqa mintaqaviy maktablardan farq qiladi. Har bir asarda usta tomonidan qo'yilgan badiiy yechimlar, an'anaviy naqshlar bilan zamonaviy talqinlarning uyg'unligi, shuningdek, hunarmandning shaxsiy uslubi seziladi. Ayniqsa, yog'och o'ymakorligida ishlatilgan Qur'on matnlari va hikmatli so'zlar bu san'atning nafaqat badiiy, balki ma'naviy jihatlarini ham ochib beradi [1, 183].

Xiva me'morchiligida ustunlar noyob kompozitsiyalarni va arxitekturaviy o'ziga xosliklarni tashkil qilgan. Ustunning bezak, konstruktiv va funktsiya jihatdan ahamiyati katta bo'lganligi sababli u ko'pgina diniy dunyoqarashlar bilan bog'lanib ketgan, so'ng esa odat tusiga kirib qolgan. Odatlardan ayrimlarining asl mohiyati zaiflashgan, ular sekin-asta diniy marosimlar bilan bog'lanib ketgan, so'ng esa odat tusiga kirib qolgan. Sharq xalqlari tafakkurida ustun olamning tuzilishi na rivojidadagi afsonaviy tushunchaga ega bo'lgan [8, 85]. Arxeologik tadqiqotlar X-XIV asrlarga doir ishootlarda o'tkazilib, Juma masjidining ba'zi ustunlari ham shu davrga oidligi ko'rsatiladi [3, 71]. Lekin bu yerda yog'ochga ishlov berish texnikasi va naqqoshlik sohasida transformatsion o'zgarishlarga ko'zimiz tushadi. Eng qadimgi ustunlarga uchburchak shaklidagi chuqur relyefli, o'simliksimon naqshlar solingan. XII asr ustunlarida avvalgilarining shakl mutanosibligi takrorlangan, biroq naqshlar birmuncha qayta ishlangan, ulardagi kufiy yozuvlari barg va gul naqshlari bilan chirmashtirib yuborilgan. Keyingi davrdagi ustunlar pastdan yuqoriga qarab qadahsimon shaklda yo'g'onlashib boradi. Ustun o'rtasi kufiy usulda yozuv bilan naqshlanib, pastki qismi juda qalin. ustki qismi nisbatan siyrak o'yma naqshlar bilan bezatilgan [2, 231].

1935-yilda Xivada tashkil etilgan "Umid" artelida turli hunarmandchilik turlari, shu jumladan yog'och o'ymakorligi ham ustalar tomonidan rivojlantirilgan. Usta Ota Polvonov va usta Abdulla Boltaev rahbarligidagi ushbu korxonada 1943-yilda muhandis-quruvchi S.N.Polupanovning Toshkentdagi Alisher Navoiy nomidagi opera va balet teatri uchun maxsus buyurtmasi bajarildi [1, 185]. Sho'rolar davrida o'ziga xos buyurtmalar asosida ham milliy hunarmandchilik an'analari saqlab qolinishiga erishilgan. Bu davrda Xiva yog'och o'ymakorligi maktabining an'alarini davom ettirgan ustalar, o'zlarining mahorati bilan nafaqat mahalliy, balki respublika miqyosidagi muhim obidalarni ham bezab kelishdi. Ularning ishlari milliy hunarmandchilikning boy merosini saqlab qolishda katta xizmatlarni amalga oshirishgan.

Ota darvoza 1975-yilda usta Samandar Qalandarov boshchiligida qayta tiklandi, gumbazlarini usta Polvon Otajonov va Matyoqub Jumaniyozov yopdi. Bu davrga kelib, darvozaning eshiklari yo'qolib ketgan edi [10, 25]. Bu davrda darvoza rekonstruksiya uchun zaruriy ko'nikmalarga ega naqqoshlar va duradgorlar yetishmaganligi ehtimoli asosli bo'lsada, bu holatni ko'proq shu davr hukumati tomonidan vujudga keltirilgan sharoit bilan bog'lash lozim. Shuningdek, "Ixlos surasi" va "Kalimai shahodat" bitilgan mazkur darvoza Muhammad Aminxonning Xiva yaqinida XIX asr o'rtasida Angarik qishlog'ida qurilgan hovlisidan olinganligini isbotlovchi X.Devonov tomonidan olingan sur'atlar mavjud [4, 17]. Bu holatda Xiva ustalari tomonidan an'anaviy hunarmandchilik turlarining saqlanib, sayqallanib kelingani alohida e'tirofga sazovor.

Xorazm yog'och o'ymakorligi ustalari naqshlar yaratishda maxsus chizish va o'lchash asboblariidan foydalanganlar. Ular orasida chizg'ich, sirkul, qalam, o'chirg'ich va transportir (burchaklarni o'lchash uchun) kabi an'anaviy chizmachilik vositalari muhim o'rin tutgan. Xiva hunarmandlari tomonidan ishlab chiqilgan naqshlar soni 100 dan ortiq bo'lib, ularning aksariyati buyumlarning butun yuzasini qoplagan murakkab girih va islmiy naqshlardan iborat. Bu san'atda madohil, olma gullari, tugallangan naqshlari va qo'chqor shoxlari kabi turli xil naqsh turlari keng qo'llanilgan. Naqshlarning asosiy qismi odatda ikki qismdan iborat bo'lib, ba'zan esa oldindan tayyorlangan rejalar asosida ishlangan. Xususan, girih naqshlari geometrik jihatdan aniq hisoblangan nisbatlar asosida yaratilgan bo'lib, ularning har biri o'ziga xos matematik qonuniyatlarga asoslangan.

Xorazm yog'och o'ymakorligi o'zining islmiy, girih naqshlari, Qur'on matnlari va hikmatli so'zlar bilan bezatilgan buyumlari, shuningdek, spiral shaklidagi naqshlarning qadimiy ildizlari bilan ajralib turadi. Ushbu san'at nafaqat badiiy jihatdan, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ham ega bo'lib, mintaqa aholisining dunyoqarashi, diniy e'tiqodlari va hayot tarzini aks ettiruvchi muhim manbadir.

Yuqoridaglardan kelib chiqib quyidagi natijalarni olish mumkin:

1. Yog'och o'ymakorligi Xorazm me'moriy-dekorativ san'atining ajralmas qismi bo'lib, u mahalliy ustalarning mahorati va milliy an'alarini aks ettiradi.
2. Hunarmandlarning usta-shogird tizimi va marosimlari bu san'atning avloddan-avlodga o'tishida muhim rol o'ynagan.
3. Xiva yog'och o'ymakorlik maktabi o'zining badiiy jihatdan nozik ishlovchiligi, rang-barang naqshlari va o'ziga xos uslubi bilan boshqa mintaqaviy maktablardan farq qiladi.
4. Yog'och o'ymakorligi asarlarida ishlatilgan naqshlar va yozuvlar mintaqaning tarixiy, madaniy va ma'naviy qadriyatlarini ifodalaydi.

XULOSA

Xiva memoriy obidalarida yog'ochga ishlov berish texnologiyasi qadim an'analarni o'zida mujassam qilgan holda, zamonaviy talablar asosida taraqqiy qilib borgan. Lekin o'ziga xos bo'lgan jihatlarini va umumiy qiyofasini saqlab qolgan. Bu an'analarning bugungi kungacha uzoq tarixiy yo'lni bosib o'tgani ta'kidlangan bo'lib, o'tgan asr mobaynida bu madaniy meros og'ir sinovlarni boshidan kechirishiga to'g'ri kelsada, usta-hunarmandlar tashabbusi natijasida milliy merosimizni saqlab qolishga muvaffaq bo'lindi.

Iqtiboslar/References/Сноски

1. «Ўзбекистон маданий мероси» муаллифлик туркуми: «Ичан-Қалъа» давлат музей-қўриқхонаси тўплами» китоб-альбоми / Ф.Ф. Абдухолиқов, Э.В. Ртвеладзе, К. Худойберганов, Х.Ш. Мадалиев, З.О. Абдуллаева, О.Г. Ибрагимов, О.З. Каримов, З.Х. Мейлиева, Ш.Х. Майлиева, Б.П. Саъдуллаев, Д.К. Бобожонов, Т.П. Матчонова. – Т.: «Silk Road Media», 2022.
2. Vaxitov M.M., Mirzayev Sh.R. Me'morchilik, I qism. Me'morchilik tarixi. – Т.: “Tafakkur”, 2010.
3. Аҳмедов М. Ўрта Осиё меъморчилиги тарихи. – Т.: «Ўзбекистон», Б.71.
4. Бобожонов Д., Абдурасулов М. Фирдавсмонанд шаҳар. – Хива: Хоразм Маъмун академияси нашриёти, 2008.
5. Болтаев А. Хива архитектура қоидалари: таржимон талкинлари / М. Абдулҳаким; муҳаррир Х. Якубова. – Урганч: Хоразм нашриёти, 2013.
6. Давлатова С. Ўзбек анъанавий ҳунармандчилиги тарихий жараёнлар контекстида (Ўзбекистоннинг жанубий ҳудудлари мисолида) – Т.: “Yangi nashr”, 2018.
7. Кун А. Поездка по Хивинскому Ханству в 1873 г. ИРГО. Т.Х., Вып. I. – М., 1874.
8. Нозилов Д. Ўрта Осиё меъморчилигида одатлар, қоидалар ва рамзий ифодалар. – Т.: «Санъат», 2011.
9. Хивинский узор в собрании народного мастера Абдуллы Балтаева. – Т., 1957.
10. Худойберганов К. Хива дунёдаги энг кўхна қалъа. – Т., 2012.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HOMEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 6

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000